

Дослідження теріофауни Святошинсько-Біличанського лісового масиву в межах Національного природного парку «Голосіївський»

Олександр Цвелих

Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена АН України (Київ)
e-mail: tsv@izan.kiev.ua; orcid: 0000-0001-8970-5477

TSVELYKH, A. Research into the mammal fauna of the Sviatoshynsko-Bilychansky forest within the Holosiivsky National Nature Park. — In 2017–2019, a survey of the mammal faune of the Sviatoshynsko-Bilychansky forest, which is located nearby to the northwestern outskirts of Kyiv, was carried out. The following species of mammals were recorded: *Neomys fodiens*, *Neomys anomalus*, *Sorex araneus*, *Sorex minutus*, *Talpa europaea*, *Erinaceus concolor*, *Alces alces*, *Capreolus capreolus*, *Sus scrofa*, *Lepus europaeus*, *Sciurus vulgaris*, *Castor fiber*, *Ondatra zibeticus*, *Muscardinus avellanarius*, *Apodemus agrarius*, *Sylvaemus flavicollis*, *Sylvaemus sylvaticus*, *Micromys minutus*, *Clethrionomys glareolus*, *Vulpes vulpes*, *Lutra lutra*, *Meles meles*, *Mustela vison*, *Martes martes*, and *Martes foina*.

Вступ

Святошинсько-Біличанський лісовий масив розташований в межах адміністративного кордону Києва у його північно-західному секторі (рис. 1). У 2014 р. майже вся ця територія увійшла до складу Національного природного парку «Голосіївський» (Святошинсько-Біличанське та Київське лісництва). На той час дані про сучасний склад теріофауни цього району були практично відсутні. Метою роботи було проведення інвентаризації теріофауни Святошинсько-Біличанського лісового масиву в межах обох згаданих лісництв.

Методика і матеріал

Протягом квітня-серпня 2017 р. і в період з квітня 2018 р. по серпень 2019 р. проведено інвентаризацію теріофауни Святошинсько-Біличанського (далі СБЛ) і Київського (далі КЛ) лісництв НПП «Голосіївський». Враховано реєстрації ссавців, зроблені винятково в межах цих двох лісництв. Зустрічі тварин на прилеглих ділянках не наводяться і не обговорюються.

Видову належність тварин визначали при прямих спостереженнях або за знахідками загиблих тварин, за слідами на ґрунті й на снігу, слідами життєдіяльності. Зважаючи на статус території, відлови тварин застосовували вкрай обмежено, винятково для визначення якісного складу дрібних ссавців.

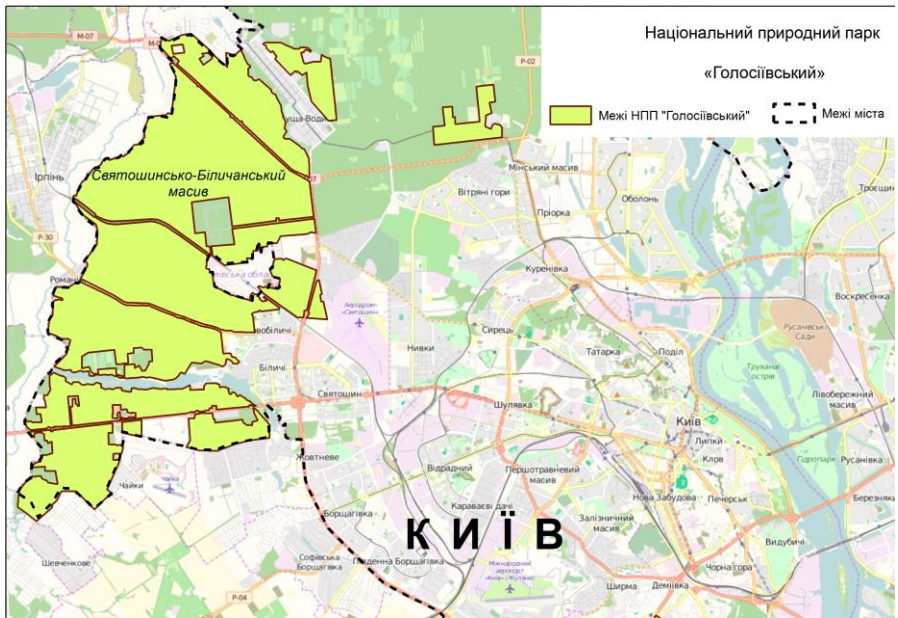

Рис. 1. Розміщення Святошинсько-Біличанського лісового масиву у північно-західному секторі Києва (<http://nppg.gov.ua>)

Відлови проводили саморобними пластиковими циліндрами, які вкопували у землю в місцях очікуваного перебування та пересування певних видів дрібних ссавців, а також звичайними металевими пастками, які встановлювали у тих же місцях. Для відлову дрібних ссавців, що ведуть деревний спосіб життя, використовували саморобні пластикові пастки-циліндри з воронками, закріплені на стовбурах дерев. Всього такі відлови здійснено на шести різних ділянках, проте результати отримано тільки на чотирьох з них.

Результати і обговорення

У період досліджень на території обстежених лісництв НПП «Голосіївський» зареєстровано перебування таких видів ссавців.

Ряд Комахойдні

Рясоніжка велика — *Neomys fodiens* (Pennant). Одна тварина втрапила у пастку-циліндр встановлений у прибережних заростях осоки на лівому березі р. Любка у кв. № 17 СБЛ 7.07.2017.

Рясоніжка мала — *Neomys anomalus* Sabrega. Пастками-циліндрами, встановленими у прибережних заростях осоки на лівому березі р. Любка у кв. № 17 СБЛ, 7.07.2017 та 10.07.2017 відловлено по одній особині цього ви-

ду. Ще трьох малих рясоніжок відловлено пастками-циліндрами у прибережному листяному лісі на лівому березі р. Любка у кв. № 1 СБЛ (урочище «Романівське болото») 10.07.2017 (Цвєлих 2018).

Бурозубка звичайна — *Sorex araneus* L. Звичайний вид у відповідних біотопах.

Бурозубка мала — *Sorex minutus* L. Одну тварину знайдено загиблою на широкій просіці між кв. № 69 та 58 СБЛ, по якій проходить лінія електропередачі, 13.05.2019.

Кріт європейський — *Talpa europaea* L. Поширений повсюдно.

Їжак білочеревий — *Erinaceus concolor* Martin. На досліджуваній території звичайний.

Ряд Ратичні

Лось європейський — *Alces alces* (L.). Перебування лося у північній частині кв. № 53 СБЛ зареєстровано по численних слідах, залишених твариною на піщаному ґрунті, у розрідженому молодому сосновому насадженні 3.07.2018. Згідно опублікованої інформації, на території Київського лісництва неодноразово зафіксовані випадки загибелі лосів від зіткнення з автотранспортом — тварини намагались перетнути Гостомельське шосе, що перерізає лісовий масив і по якому відбувається дуже інтенсивний рух. Ми скористалися інформацією винятково з тих джерел, в яких були представлені якісні фото загиблих тварин і наведені дані за якими можна було точно локалізувати місце, дату і час події. Так, 27.04.2017, близько восьмої години, лось було збито автомобілем на Гостомельському шосе в 1,5 км від КПП поліції. Це приблизно відповідає кв. № 44 КЛ. Такий же випадок зафіксований на цій трасі 7.09.2016. Цього дня, близько 7³⁰, молодого самця лося збито автомобілем на в'їзді до Києва (www.ukr.segodnya.ua). За доданою до повідомлення схемою можна визначити, що подія сталася в 3 км від КПП поліції (приблизно, кв. № 31 КЛ). На тій же трасі, молодого самця збито автомобілем у 5 км від КПП поліції (приблизно, кв. № 7 КЛ) близько восьмої години 1.10.2015.

Сарна європейська — *Capreolus capreolus* (L.). На досліджуваній території звичайний і досить численний звір.

Свиня дика — *Sus scrofa* L. Сліди присутності цих тварин досить часто траплялися в долині р. Любка (СБЛ) в різні пори року. Одного разу, 17.04.2018, сліди диких свиней відмічено на ґрунтовій дорозі в 1 км на схід від селища риборозплідного господарства «Нивка» інституту рибного господарства НААН України. Того ж дня на болоті поблизу (кв. № 73 СБЛ) знайдено «купальню», яку ці звірі використовували регулярно.

Ряд Зайцеподібні

Заєць сірий — *Lepus europaeus* (Pall.). На досліджуваній території звичайний численний звір.

Ряд Гризуни

Вивірка звичайна — *Sciurus vulgaris* (L.) На досліджуваній території звичайний і досить численний звір.

Бобер європейський — *Castor fiber* L. Звичайний і досить численний по берегах р. Любка (СБЛ). Крім характерно погризенних дерев та кущів, тут виявлено численні боброві греблі, канали, хатки та нори. Бобрі досить звичайні у долині р. Котурка, що огинає північний край Київського лісництва (на іншому березі цієї річки розміщене селище Пуша Водиця).

Ондатра звичайна — *Ondatra zibethicus* L. Хатку ондатри знайдено 24.04.2017 на зарослому очеретом ставку, що на р. Любка, у кв. № 17 СБЛ. Цікаво, що ондатрова хатка була розміщена на відстані всього двох метрів від великої бобрової хатки, побудованої на заболоченому березі ставка.

Ліскулька руда — *Muscardinus avellanarius* (L.). Характерне для цього виду старе минулорічне гніздо, було знайдено 2.03.2019 у північній частині кв. № 17 СБЛ. Гніздо було розміщене у густих заростях хмелю, що рясно обвивав бокові гілки величезного сухого поваленого дуба. Дерево лежало на межі лісу, неподалік від берега закинутого ставка на р. Любка.

Миша польова — *Apodemus agrarius* (Pall.). Неодноразово відловлювалась різноманітними пастками у долині р. Любка.

Миша жовтогорла — *Sylvaemus flavicollis* (Melchior). Одну особину відловлено у прибережному листяному лісі на лівому березі р. Любка у кв. № 1 СБЛ 11.07.2017. Молоду жовтогорлу мишу було зловлено у сосново-дубовому лісі спеціальною пасткою (пластиковий циліндр з воронкою), встановленою на дубі на висоті 2,5 м, 14.08.2017 у кв. № 8 СБЛ.

Миша лісова — *Sylvaemus sylvaticus* (L.). Відловлена спеціальною пасткою (пластиковий циліндр з воронкою) на зарослій деревною рослинністю греблі ставка на р. Любка у північній частині кв. № 17 СБЛ 10.07.2017.

Миша-крихітка — *Micromys minutus* (Pall.). Характерне для цього виду старе плетене гніздо виявлене у густому очереті побіля берега замерзлого бобрового каналу, на висоті близько 1,2 м над рівнем льоду, на південній межі Романівського болота у кв. № 1 СБЛ 30.11.2018.

Нориця руда — *Clethrionomys glareolus* (Schreber). Широко розповсюджений звичайний вид.

Ряд Хижі

Лисиця звичайна — *Vulpes vulpes* (L.). На досліджуваній території звичайний і досить поширений звір.

Видра звичайна — *Lutra lutra* L. Численні сліди видри зафіксовано на мулистих берегах струмка, що витікає з Романівського болота з під бобрової греблі 2.06.2017 (кв. № 1 СБЛ). Тут також знайдені характерно нагорнуті горбки з мулистого ґрунту з фекаліями, які цей звір використовує для мічен-

ня своєї території. У фекаліях виявлено дуже дрібну риб'ячу луску та жаб'ячу шкіру (Цвєлих 2019). Очевидно, що звір мешкав тут постійно. Проте ні у 2018, ні у 2019 рр. слідів перебування видри тут не виявлено.

Борсук звичайний — *Meles meles* (L.) На досліджуваній території звичайний нечисленний звір.

Норка американська — *Mustela vison* Brisson. Сліди норки кілька разів зустрічали в долині р. Любка (СБЛ).

Куниця лісова — *Martes martes* (L.). На досліджуваній території звичайний нечисленний звір.

Куниця кам'яна — *Martes foina* (Erxleben). Одна особина знайдена мертвою на узбіччі шляху, що проходить через ліс від Житомирського шосе до риборозплідного господарства «Нивка» інституту рибного господарства НААН України, у кв. № 82 СБЛ, 23.04.2018. Тварина, вірогідно, загинула під колесами автомобіля. Численні сліди кам'яної куниці знайдені на засніженому льоду верхнього става на струмку Видриця (кв. № 19 КЛ) 29.11.2018. Відомо, що на відміну від лісової куниці цей вид схильний до синантропії. В першому випадку тварина знайдена в 50 м від садиби лісника, у другому — в 300 м від садиби лісника і краю великого дачного масиву.

Доповнення (кажани)

Влітку 2019 р. група хіроптерологів вивчала фауну кажанів у районах, прилеглих до північно-західних околиць Києва, переважно на території НПП та прилеглих ділянках. У межах розглянутих тут лісництв дослідниками зареєстровано вісім видів кажанів (Л. Годлевська, особ. повід.). Необхідно зауважити, що на досліджуваній території, ще до включення її до складу НПП «Голосіївський», було зареєстровано чотири види кажанів. В лісі між с. Ново-Біличі та с. Коцюбинське, 30.07.2001, зареєстровано: *Pipistrellus pygmaeus*, *Pipistrellus pipistrellus*, *Pipistrellus nathusii*, *Eptesicus serotinus* (Загороднюк, Тищенко-Тишковець 2001).

Висновки

В результаті дослідження у 2017–2019 рр. теріофауни Святошинсько-Біличанського лісового масиву НПП «Голосіївський» виявлено 33 види ссавців, що представляють шість рядів. З ряду комахоїдних виявлено 6 видів, ратичних — 3, зайцеподібних — 1, гризунів — 9, хижих — 6, рукокрилих — 8. З них третина (рясоніжка мала, лось європейський, видра звичайна, всі види кажанів) занесені до Червоної книги України.

Подяки

Автор дякує Л. Годлевській за повідомлення неопублікованих даних.

Література

- Загороднюк, І. В., М. Л. Тищенко-Тишковець. 2001. Нетопир *Pipistrellus pygmaeus* (55 kHz) на Київщині. *Vestnik zoologii*, **35(6)**: 52.
- Цвеліх, О. М. 2018. Нові знахідки кутори малої *Neomys anomalus* Cabrera в околицях Києва. *Матеріали до 4-го видання Червоної книги України. Тваринний світ*. Київ, 347. (Серія: Conservation Biology in Ukraine; Вип. 7 (2)).
- Цвеліх, О. М. 2019. Нові знахідки рідкісних звірів та птахів на північно-західних околицях Києва. *Матеріали до 4-го видання Червоної книги України. Тваринний світ*. Київ, 313–315. (Серія: Conservation Biology in Ukraine; Вип. 7 (3)).

Резюме

ЦВЕЛИХ, О. Дослідження теріофауни Святошинсько-Біличанського лісового масиву в межах Національного природного парку «Голосіївський». — У 2017–2019 рр. проводилася інвентаризація теріофауни Святошинсько-Біличанського лісового масиву, розміщеного поблизу північно-західних околиць Києва. Зареєстровано такі види ссавців: *Neomys fodiens*, *Neomys anomalus*, *Sorex araneus*, *Sorex minutus*, *Talpa europaea*, *Erinaceus concolor*, *Alces alces*, *Capreolus capreolus*, *Sus scrofa*, *Lepus europaeus*, *Sciurus vulgaris*, *Castor fiber*, *Ondatra zibethicus*, *Muscardinus avellanarius*, *Apodemus agrarius*, *Sylvaemus flavicollis*, *Sylvaemus sylvaticus*, *Micromys minutus*, *Clethrionomys glareolus*, *Vulpes vulpes*, *Lutra lutra*, *Meles meles*, *Mustela vison*, *Martes martes*, *Martes foina*.